

Лоренс Стерн
Политички роман

Превео
МИЛАН МИЛЕТИЋ

Букефал БОН | 2021

Политички роман, итд.

Господине,

у последњем [писму], услед недостатка нечег бољег о чему бих писао, предочио сам вам какав смо свет одбране и доказивања однедавно добили у овом нашем сеоцету, у виду пара црних плишаних панталона старинског кроја, које је Џон, наш парохијски ћата, пре око десет година, како сад ствари стоје, обећао извесном Триму, који је наш црквењак и пас-трагач. – На ово сте ми послали реч да сте више него једном или двапут имали прилике да се добро упознате с препременим понашањем поменутог господара Трима – и да сте запрепашћени, и да ни у дубини душе нисте способни да замислите како је овако безвредан створ, и овако безвредан предмет погодбе, могао да постане повод такве халабуке, какву сам изложио.

Дакле, премда ви изричито не кажете да бисте пожелели да о томе чујете још нешто, ја ипак довољно јасно примећујем да сам заголицао вашу радозналост; стога, из исте побуде, које сам се овлаш дотакао у свом последњем писму, у овом ћу вам изложити потпун и заиста исцрпан извештај о целој ствари.

Али пре него што почнем, прво морам да вас упутим у једну веома важну ствар, у погледу које сам вас довео у заблуду, а која је прави узрок целог овог метежа код нас – који не потиче, као што сам вас обавестио, од оне ствари с панталонама, него, напротив, сва та ствар с панталонама потиче од овог метежа: а да бисте то докучили, треба да знате да се прапочетак препирке није одвијао између Џона, парохијског ђате и Трима, црквењака, него између пароха парохије и поменутог господара Трима, и то у погледу једног старог стражарског огртача, који је силне године престајао окачен у цркви, а за који се Трим тако везао; и ничему тај огртач не би могао да послужи Триму, осим да га понесе кући и тамо нареди да од њега скроје топлу подсукуњу за његову жену и кратак капут за њега лично, да не би зебли; и зашта је, тугаљивим тоном, најпонижније салетао његову милост да се сагласи.

Није ни потребно да вам напомињем, господине, јер сте то и сами често осетили, да ако начело моћног саосећања, дарежљиву душу занесе донекле изван предела искључиве честитости – за длаку је фалило да парох постане прави пример овог злодела – јер, чим су му до уврата допрле те честите речи – кратак капут – сирота жена – топлина – зима, његово се срце раскравило – и пре него што је Трим добро одмакао у погледу циља своје молбе (будући да је био господин отворене и искрене природе), саопштио му је да навали на ствар, и срцем и душом. Али, Трима, каже он, као што видите, ја само што сам се стигао у свој стан, и потпуно сам неупућен у парохијске послове, немам никаква сазнања о овом старом стражарском огртачу за који ме молите, будући да га у животу нисам видео, и стога не могу да просудим да ли је уопште прикладан за такву намену; то јест ако јесте, уистину, не знам да ли је на мени да вам га подарим или није; – мораћете да покажете недељу дана стрпљења, или десет, док се не распитам о њему: – и ако утврдим да потпада под моју власт, рећи ћу вам изнова, човече, од свег срца вам га дајем да ваша жена од њега направи подсукњу за себе, а за вас кратак капут – што је опет била ствар онолико добра колико сте је таквом представили.

Неопходно је да вас обавестим, господине, да је парох био крајње склон да у овој ствари удовољи Триму, не само из побуде општег виђења ствари, коју сам му с правом приписао, него исто тако и из једне друге побуде; што ће рећи, као начина да се унеколико реваншира за безброј ситних услуга које је Трим повремено чинио, и које је, ако ћемо право, и надаље непрестано чини (будући да се много врзмао око куће) кад су његови људи били ван дужности. Из свих ових разлога, заједно, кажем да је парох парохије намеравао да у овој ствари удовољи Триму, колико год је било у његовој моћи: Све што је тражено претходило је истрази у погледу тога да ли је неко полагао права на огртач: – или би, што је било могуће, скидање огртача који је од памтивека висио у цркви, могло да изазове гужву у парохији. Те истраге биле су управо оно од чега је Трим у дубини душе страховао – веома добро је знао да би, ако би парох о томе само реч зуцнуо пред црквеним настојницима, целој тој ствари дошао крај. Због тога, и из још неких разлога, за које није неопходно да се овог часа износе, Трим се заузимао за то да се ова ствар не препушта времену, него напротив, да се у ви-каријату удвоструче напор и залагање; да се цела породица насекира до смрти; да се згодно пристигне ујутру, у подне и увече; и да скратим

причу, да се смрсе конци сиротом господину, који је био тако рђавог здравља да се готово опростио од живота.

Нећете се чудити, кад вам будем испричао, да су цела ова журба и јурњава господара Трима, произвеле – сасвим природно – дејство на пароха, што ће рећи, изазвале сумњу у то да од почетка није све било како треба.

Једне вечери седео је сам у свом кабинету, на све могуће начине одмеравајући и претресајући ову сумњу у сопственој глави; а после сат и по озбиљног премишљања о целој ствари и темељног претресања Тримовог понашања – само што је рекао себи: „То тако мора да буде“ – кад је неочекивано куцање на врата ставило тачку на његов монолог – а кроз неколико минута такође и на његове сумње; јер, извесног радника из вароши, који је сматрао да је сам претурио педесет другу, некакав полицајац ставио је на списак за народну војску – е, па тај се појавио с марјашем у руци, да би у пароховој књизи установио своје године. – А парох је наредио сиротом човеку да врати марјаш у џеп и да се упуту у кухињу. Онда је треснуо вратима кабинета и посегао за парохијском књигом – ко зна, каже, можда бих на том месту могао да пронађем нешто о оном стражарском огртачу? – И рекавши ово, само што је отворио књигу и из првог

набасао на оно што је тражио, читко исписано на првој страни и залепљено за унутрашњу страну корица, где се налазио Меморандум баш о оној ствари о којој је реч; и то следећим речима:

Меморандум

Велики стражарски огртач, пре више од двеста година, господар Палате купио је и доставио га овој парохијској цркви, на искључиво коришћење и вечну употребу сиротим црквењацима и њиховим наследницима, да га носе наизменично у хладним ноћима, док звона звоне за вечерње, итд, што је поменути господар палате учи-нио из сажаљења, да се сироти јадници греју, и за добро сопствене душе, за коју су они имали наређење да се моле, итд, итд, итд, итд. Свеца му! рече парох за себе, гледајући увис, какво ме је спасење задесило! Дати га за подсукњу Тримовај жени! Не бих пристао на такво скврнуће таман да постанем архиепископ целе Енглеске; ама не, ниједно дугме не бих пипнуо ни за половину свог десетка!

Једва да су му речи сишле с усана, кад унутра бану Трим са свом силом усклика под обе мишке. – Кажем, под обе мишке; – јер, он га је

већ распарао и изрезао, под једном мишком имао је свој кратак капут, под другом подсукњу, спремно да их понесе кројачу да их он доврши; и он само што је крочио унутра, сав усхићен да покаже пароху како је ствар паметно обављена.

Има прегршт дивних сличности које данас постоје на свету али за које немам ни времена да се на њих осврнем, то јест пребирам по њима, а којима бих вам с лакоћом указао на снажну представу запрепашћења и истинског огорчења које је ова неочекивана провала Тримове дрскости оставила на парохово лице. – Биће довољно рећи да оно надмашује све пригодне описе – као и сву снагу одговарајуће озлојеђености – изузев тога што је, неумољивим гласом, наредио да смотуљке одложи на сто, да се удаљи својим послом, и да га следећег јутра, ризикујући сопствени живот, чека тачно у једанаест: у тај сат, као и сваки мудрац, парох је послао по Џона, пароксијског ћату, који је био несвакидашње добре природе као човек привржен истини, и који је, поред тога, будући да је имао добар општински посед који је доносио око осамнаест фунти годишње, био водећи човек у вароши; и, све у свему, био је управо онај за кога би могло да се каже: „Да је пре био на част својој служби, него што је његова служба била на част њему.“ Дакле, послао је по њега, заједно с цркве-

ним настојницима и једним од помоћника, озбиљним, познатим старцем, чије је присуство било неопходно: – јер, ако је Трим сакрио сву истину од пароха, дирнувши у стражарски огртач, мислио је да је могуће да би, сасвим извесно, исто извео и с другима; премда је ово, кажем, било мудро, невоља с мерама предострожности могла је да се избегне – због тога што је парохова природа била беспрекорна – и због тога што га је цео свет сматрао часним и поштеним човеком. – Трим је, напротив, ако не целом свету, онда у најмању руку свима у парохији, био добро познат као бедан, подмукао, препреден, кукаван, дволичан човек – који није марио ни за оно што је радио ни за оно што је говорио о другом, само ако би од тога напабирчио коју пару. То је, кажем, могло да предупреди све мере опреза; али, треба да знате, док се парох поносито спуштао у свој стан, страховао је за последице најрђавијег утиска свог првог појављивања међу парохијанима, које би га онемогућиле да ради на њихово добро онако како је желео; дакле, из бриге за своје стадо, много више него из неминовне бриге за себе, одлучио је да се не ослања на милосрђе у којем би озлојеђеност можда могла да нађе одушка, то јест на злобу која годи увету. – Сходно томе, парох је целу ствар, од почетка до краја, онако како сам вам предо-

Како разумети *Полиџички роман*?

Да би се разумео овај Стернов хумористички памфлет, човек мора да има у виду околности у којима је написан; у супротном, од тога ништа не може да се склопи. Пошто је дипломирао на Исусовом колегијуму у Кембриџу, Стерн је, као свештеник, ступио у Англиканску цркву и као викар се настанио у Сатону-на-Форесту, сеоцету десетак километара северно од града Јорка. Везама свог ујака, доктора Жака Стерна, кантора катедрале у Јорку и архиђакона Кливленда, био је, почетком 1741, постављен за пребендара у катедрали. Отад до краја живота био је члан Јоркшке капитуле, коју су чинили декан, каноници и пребендари, са задатком управљања свим пословима у вези с катедралом. Унутар капитуле, кад год би у малој канцеларији завладала доколица, било је доста сплеткарења у интересу пријатеља; а повремено је долазило до трвења између декана и епископа око стварног или привидног задирања у међусобна права.

Први епископ Јорка који нас занима био је Метју Хатон, и он није волео Стерна па се, у препирци која је избила између Лоренса и његовог ујака Жака, изјашњавао против њега. У пролеће 1757. године, епископ Хатон постао је епископ Кантерберијски. Његов наследник у Јорку био је доктор Џон Гилберт, пре тога неколико година епископ Солзберија. Био је то љубазан господин, крајње пријатељски расположен према Стерну, али без снажне руке неопходне да се предупреди сплетке. Услед телесних слабости које су га снашле, ретко је напуштао своју палату у Бишопторпу, неколико километара јужно од Јорка. С деканом, доктором Џоном Фонтејном, Стерн се познавао још од заједничких дана на колегијуму у Кембриџу. Били су одлични пријатељи.

Декан је проводио већи део свог времена у Мелтон Манору, породичном седишту у Јужном Јоркширу, тако да није увек знао, ништа више од епископа, шта се догађа у Јорку. Био је то безбојан, доброћудан свештеник, склон томе да, ипак, инсистира на својим повластицама.

Диоцеза је имала архисплеткароша у лицу дoктора Франсиса Топама, водећег црквеног правника у Јорку, службеног саветника архиепископа, декана и многих нижих свештеника. Никад задовољан положајима које је заузимао, увек је сплеткарио да постигне још. У јесен 1748. године, подстакао је свађу између архиепископа Хатона и декана Фонтејна око постављења проповедника у

катедралу. Декан је, утврђено је, наредио да се проповедаоница закључа за пребендара кога је, за тај дан, изабрао секретар диоцезе.

Зарад одбране архиепископских права у овој и другим приликама, доктор Топам је 1751. године постављен за опуномоћеника и главног чувара ризнице и Прерогативних судова архиепископа Јорка, најпријатнију правничку службу по милости Божјој. Готово у исто време, место опуномоћеника декана и капитуле, вредно двадесет фунти годишње, остало је упражњено услед смрти доктора Марка Брајтвајта, саветника при црквеном суду. Доктор Топам покушао је да се дочепа тог места, али без успеха. Место је поверено Вилијаму Стејблсу, такође црквеном правнику.

Затим је доктор Топам бацио око на место опуномоћеника Ванредног суда Пикеринга и Поклингтона, које је такође остало упражњено смрћу доктора Марка Брајтвајта.

Ово место, вредно шест фунти годишње, такође му је измакло; декан га је великодушно поверио свом пријатељу Лоренсу Стерну. Око ових постављења доктор Топам подигао је праву халабуку. Да се катедрала није заветрила против њега, говорио је, он би се домогао првог; а да је декан одржао своје свечано обећање, добио би ово друго. Свађа је досегла врхунац на вечери свештенства Јорка, где су га декан и Стерн осудили као лажова.

После тога, доктор Топам разборито се примирио на неколико година, све до доласка доктора Гилберта 1757. године. У првом сусрету с новим архиепископом, правник му је саопштио да ће схватити да је веома тешко живети у добрим односима с деканом и капитулом, јер је то био скуп чудних људи. Архиепископ, међутим, може да буде уверен у то да ће имати ревносног заштитника у свим споровима који би могли да искрсну.

Нема потребе да се каже да се доктор Топам побринуо да искрсну ситне расправе око питања у вези са закупом имовине катедрале и правилним начином постављања пребендара. Намера му није била да тим размимоилажењима убрза раздор између декана и архиепископа, него радије да се задобије милост на двору тако да би се доктор Гилберт итекако орасположио за нов и сумњив план за који се његово срце сад загрејало. Прелиставајући белешке, открио је да је патент Комесаријата државних рачуна и Прерогативних судова његове најбоље плаћене канцеларије раније одобрен и да се наживао за два живота уместо једног, како је у то време био обичај.

Он је, природно, пожелео повратак старих добрих времена. Тако је у лето 1758. године отишао код архиепископа и тражио дозволу да отвори свој патент на службу, која је гласила само на једног човека, и „да томе прикључи другу одговарајућу особу“, мислећи при том, како се брзо поставило, на сопственог сина.

Тај син, тад још дечак, постаће Едвард Топам, драматург и либертен. Архиепископ је био склон томе да се сагласи с планом из захвалности доктору Топаму за његове бројне услуге; међутим, декан и капитула, чији је пристанак био неопходан за довршетак посла, били су непријатељски расположени према предлогу. Зарад тога да се питање именовања, које је претило да подели цркву Јорка, некако уреди на миран начин, архиепископ је позвао декана, доктора Топама, и неколицину других, на скуп у Бишопторпу, 7. новембра 1758. године. Двојица главних достојанственика, које је правник склон интригама погрешно представио један другом, у једној ствари су се слагали: наиме у томе да је, без обзира на стари преседан, неприкладно доделити вредну повластицу више од једном човеку. Правник, разјарен због овакве одлуке, каже Стерн, „брецао се и поскакивао несхватљиво језиво“, претећи свима, од архиепископа до плашљивог хирурга, „неког“ Исака Њутна, који је причу са скупа пренео у пабове. Будући да ништа није испало од ове напраситости, доктор Топам одлучио је да се јавности пожали на декана, кога је оптужио да искоришћава болесног човека у Бишопторпу. Тако је, друге недеље децембра, покренуо свој анонимни памфлет под насловом „Посланица пречасном декану Јорка“; у којем су изнете појединости о некаквом његовом крајње необичном понашању у погледу порицања обећања које је овај дао доктору Топаму. Премда је памфлет

који се продавао за шест пенија требало да се бави углавном повереништвом које је припало Стерну, ипак је дотакао све препирке од десетак година уназад. Две недеље касније, декан је припремио свој љубазан одговор, који је имао наслов: „Одговор на посланицу упућено декану Јорка, у име доктора Топама“. Овај веома вешт одговор имао је одлике формалне декларације, с потписом Лоренса Стерна, у вези с оним што се догодило на свечаној вечери кад се испоставило да је доктор Топам лажов. На крају свог отвореног писма, декан је објавио да се „једном заувек“ опростио од доктора Топама. Тако, очигледно сигуран у последњу реч, правник је бочице сопственог гнева излио у памфлет „Одговор на одговор на писмо недавно упућено декану Јорка“. Уз приличан хумор, „последње запажено извођење“, наводно деканово, описано је као „дете и изданак много родитеља“. Господина Стерна и још неке, наговештавало се, декан је позвао у помоћ зарад „исправљања, преправљања, украшавања и улепшавања“ свог добро познатог, слабог и малаксалог стила.

Неки делови декановог памфлета без сумње били су Стернови; али не могу ни да се пореде с *Полијичким романом*, у потпуности из његове руке, којег је послао штампару крајем јануара 1759. године. Доктор Топам писао је вођен бесом; декан је одговарао трезвено; Стерн је цео спор претворио у изругивање. „Више од петсто примерака“ Стерновог памфлета, причало се, „пуштено је“; и

„оно што сви озбиљни аргументи на свету нису успели да изведу, ово је успело.“ Стерн је одмах имао поред себе и пријатеље и непријатеље, који су тражили да се роман забрани. Доктор Топам обавестио је да је, под овим условом, спреман да „се одрекне својих претензија“. Извесни чланови капитуле Јорка поручили су Стерну да се овај шаљиви рецитал о њиховим препиркама никад неће пробити. Архиепископу и декану, истини за вољу, изокола су били упућени леви комплименти; али подсмех је, најзад, био упућен и њима, исто као и доктору Топаму; публикација је, из сваке визуре, била, по њиховом мишљењу, увредљива по достојанство цркве. Стерн је имао у виду савет своје браће. С његовим пристанком, службеник из катедрале откупио је примерке који су преостали на тезгама с књигама и спалио их, заједно с онима који су се још налазили у штампарији. То се причало и тридесет година касније. Али неколико примерака мора да је ипак било неповратно продато; а сам Стерн је на некакав начин успео да од пламена спасе „три-четири“ примерка, које је, на радост својих пријатеља, сачувао. Могуће је да је један од ових примерака управо онај који је овде поново штампан.

Стерн је своју шаљиву причу уобличио као алегорију, имајући на уму Свифтово *Пушовање у Лилипуџијанију*. Како би наизглед велике ствари могле да се учине малим какве уистину јесу, диоцеа Јорка спала је на сеоску парохију, а архиепископ

Гилберт на тај начин сведен на чин сеоског пароха. Покојни парох је архиепископ Хатон. Декан, доктор Џон Фонтејн, остриган за своје презиме, постаје само Џон, парохијски писар; а чланови капитуле појављују се као црквени тутори. Узгред, Марк Брајтвајт појављује се као Марк Слендер, а Вилијам Стејблс као Вилијам До. Доктор Топам, преименован у Трима, јер је на крају тако суштински остриган, деградиран је на црквењака и гонича паса; а сам Стерн се донекле заклонио иза имена Лори Слим.

Као и ствар с ликовима, тако је и са случајевима који се односе на препирке током десет година, од 1748. до 1758. У спору око висине Џоновог стола, свако би видео комичну верзију препирке коју је доктор Топам изазвао између архиепископа Хатона и декана Фонтејна око кључа проповедаонице у катедрали. Кад Трим, обучен у стари капут, шешир и перику, искрсава из викаријата и шепури се по црквеном дворишту, довикујући Џону: „Видиш дечаче мој! Како сам отмен!“ то је Стернов начин да каже да је др Топам од архиепископа добио повластицу Прерогативних судова упркос декановом протесту. Пар црних плишаних панталона које Трим моли Џона да му их препусти Бога ради, у ствари су Комесарство Пикеринга и Поклингтона, које му је декан ускратио и поверио Стерну. На сличан начин, зелена тканина с проповедаонице и стари баршунасти јастук, на који је Трим гледао са завишћу, представљају коме-

сарство декана и капитуле, које је отишло Вилијаму Стејблсу. Бројне полузаконите службе које је доктор Топам већ држао оличене су, на пример, у „пиндаровом месту“, вредном четрдесет шилинга годишње, у шест шилинга и осам пенија које prima за подмазивање и навијање сата, у шест фунти годишње које му се исплаћују за хватање кртица по парохији, и у тринаест шилинга и четири пенија исплаћених његовој жени за прање и потапање црквеног платна.

Пошто су стари одевни предмети и похабани украси с проповедаонице раздељени између полемичара, парохија се вратила свом уобичајеном монотоном певању и наставила би да тако заувек пева само да стари свештеник није напустио своје стадо зарад бољег живота и да његово место није заузео нови духовник.

Затим се разлегла љупка мелодија. Трим истог часа жури у парохијску кућу да се стави на располагање. Гланца парохове ципеле, лашти му чизме, трчи у град по јаја, узима његовог коња и тимарига; а једном приликом, кад је парох посекао прст док је љуштио јабуку, преваљује пола миље да се код некакве старице распита шта је добро за заустављање крви, и враћа се с паучином у цепу панталона. Сви ови примери су изрутивање на рачун бескрајних посета доктора Топама Бишопторпу, непосредно пошто се нови архиепископ настанио у палати.

Као награду за трчкарање по пароховим пословима, Трим је само затражио да му се уступи стари стражарски огртач, који се већ дуго налазио у цркви, очигледно никоме ни од какве користи.

Желео је да га однесе кући и преради га у подсукњу за своју жену и кратак капут за себе, пре него што дође зима. Парох му је рекао да је свим срцем и душом за то, под условом да је у моћи Његове пречасности да му га поклони. Што се тога тиче, било би потребно консултовати парохијски регистар. Неколико дана касније, баш кад је парох открио да је стражарски огртач старина од велике вредности и достојанства, Трим је бануо унутра с огртачем који је већ био распаран на два дела и изрезан за подсукњу и кратак капут.

Разјарен Тримовом дрскошћу, парох му налаже да одложи завежљај и сачека га следећег јутра у друштву с Цоном, парохијским писарем, црквењацима и једним од помоћника. Сутрадан ујутру у једанаест, у парохијском дому, страсти долазе до врхунца. Трим се изговарао на парохово обећање и, оманувши у томе, набројао своје скромне услуге у својству пароховог слуге. Али узалуд. Сићушан, недокучив, двосмислен човек... избачен је на врата; и поручено му је да се, ако му је живот мио, више никад тамо не појављује.

Овде је алегорија довољно јасна. Стерн под огртачем има у виду комесарство над трезором и државним судовима; то што је раздеран за подсукњу и кожух значи да је доктор Топам изradio

нову повластицу за службу, у коју је унео име свог сина као наследника, а затим је изнео пред архиепископа Гилберта на одобрење и потпис. Усијан приказ у парохијском дому сутрадан ујутру јесте скуп одржан у Бишопторпу, као што је већ речено, 7. новембра 1758. године. Могуће је да је Стерн, као необично активан члан капитуле Јорка, био присутан том приликом и тако био сведок потпуне пропасти доктора Топама и његовог љутитог одласка.

Кључ који је Стерн приложио уз *Политички роман* припада оној врсти хумора који је типичан за осамнаести век, чији позни реликт може да се види у *Пиквиновом клубу*. Тачније, развио се из Свифтовог „Великог комитета“ који се придржава значења *Приче о бурети*. Међутим, Стернов „Политички клуб“ много је више од опонашања Свифта. Током много година, Стерн је, кад се налазио у Јорку, небројене вечери провео с веселим клубом који се састајао у Сантоновој кафетерији, у улици Кони. Овде се расправљало о текућим питањима, националним и локалним. Овде је такође било трачарења, прича о скандалима и масних прича.

„Политички клуб“, који је читаву сесију посветио *Роману*, био је, претпостављамо, лакрдија с извештајима Стерновог сопственог клуба.

Под маском хирурга, адвоката, апотекара, преузимаача и председника који је хипотезу волео више од свог живота, Стерн је вероватно исцртао невелике портрете чланова, њихове манире и омиље-

ну гестикулацију, а такође и снагу у исказивању мишљења.

Какви су они људи били или која су имена носили, даље од овог можда никад нећемо сазнати, осим, дабоме, да се међу њима налази и викар Сатона¹. Он је парох, вешт у духовитим одговорима и спреман да на напад на сукно одговори против-шалом, баш као што је случај с многим анегдотама о Стерну, које су се некад препричавале, и као што може да се препозна у лику који је сам саздао у пароху Јорику.

Својим натмуреним колегама, Стерн је дуго био познат по свом израженом смислу за хумор. „У дубини душе, волео је шалу.“ Он је слао политичке чланке новинама у Јорку и Лондону, и својим пријатељима читао своје необичне стихове, који су му се јављали кад би чуо како велико звоно катедрале звони за покојником; међутим, *Полићички роман* заиста је било оно што је аутору и његовом клубу открило да је он способан да пише „да насмеје читаоца“.

Пошто је открио свој таленат, Стерн је одмах почео да пише *Трисџирама Шендија* и кроз годину дана постао славан.

Вилбур Л. Крос

20. августа 1914.

¹ То јест, сам Стерн.

Садржај

[Политички роман, итд...]	9
<i>Меморандум</i>	15
Кључ	35
[Господине,...]	49
[Доктору Топаму...]	53
Кратка хронологија живота Лоренса Стерна	61
В. Л. Крос: Како разумети <i>Полићички роман</i> ?	65